

יוזמה וניצחון: עקרונות חדשים יישנים לתפיסת הביטחון

רועי תמיר

נייר זה יוצא לאור במסגרת פרויקט: "סדר יום אסטרטגי חדש לישראל"

<https://argaman.institute/project/israel-initiative/>

A New Strategic Agenda for Israel

עורך ראשי: ד"ר רונן שובל
עורך בפועל: ד"ר רפאל בן-לוי
עריכה: רחלי לביא
מנהלת מערכת: לינור עמיר
עימוד ועיצוב: מוטי אלכסנדרוביץ
עיצוב כריכה: יעל גלזברג
מו"ל: עמיעד כהן

רואה אור בירושלים

© כל הזכויות שמורות
למרכז לחרות ישראלית, אהליאב 5, ירושלים 9446778
נדפס תשפ"ו (2025)

Hebrew Edition © Herut - The Center for Israeli Liberty Publishers

All rights reserved

Printed in Israel

יוזמה וניצחון: עקרונות חדשים ישנים לתפיסת הביטחון

רועי תמיר¹

תקציר

השינויים בהנחות היסוד של תפיסת הביטחון בשלושת העשורים האחרונים התבטאו בשינויים בדוקטרינה בפועל: היחלשות של רעיון ההכרעה במעשה הצבאי לטובת ההתגוננות; השקעה ביכולות אש-מנגד, אמל"ח מדויק ומודיעין – על חשבון הקטנת צבא היבשה והחלשת יכולת התמרון וכשירות מערך המילואים; הגדלה ניכרת של ההגנה האקטיבית (כיפת ברזל וכו') וגדרות טכנולוגיות בגבולות; שלוש נסיגות – מלבנון, מעזה ומיו"ש מחד גיסא, והימנעות מהקמת יישובים בפריפריה הביטחונית ככלי בארגז הכלים הביטחוני מאידך גיסא. מיקוד במב"מ (המערכה שבין המלחמות) מתחת לסף המלחמה והימנעות רבת שנים ממימוש דוקטרינת בגין ביחס לתוכנית הגרעין האיראנית עד למימוש מבצע "עם כלביא".

התוצאה של שינויים אלה הייתה בין השאר התפתחות איום "טבעת האש" האיראנית סביב ישראל כפי שהתבטאה במלחמה הנוכחית. המלחמה הנוכחית חייבת להיות נקודת מפנה בתפיסת הביטחון. לשם כך יש לאמץ עקרונות אסטרטגיים חלופיים שיאפשרו לישראל להכריע את אויביה ולעצב את המציאות האסטרטגית שבתוכה היא פועלת, ולעבור לגישה יוזמת, התקפית ולא תגובתית.

הנחות היסוד לשינוי הנדרש מחייבות חזרה למימוש מושכלות יסוד בקיר הברזל של המעשה הציוני, ראיית המאבק נגד מדינת ישראל כמאבק מתמשך בעצימות משתנה; הבנת השורש האידיאולוגי לשאיפת האויבים להשמדת מדינת ישראל; הצבת ההכרעה, היוזמה והניצחון בראש סדר העדיפויות; שאיפה ליצירת עצמאות ביטחונית והסתמכות עצמית בהפעלת הכוח; הבנת המשמעות הצבאית והתודעתית בכיבוש שטח ויצירת גבולות בני הגנה; הימנעות ממסירת שטח, מניעת התפתחות איומים כבר בשלביהם הראשונים ובניין כוח להכרעת מלחמה רב-זירתית מתוך יכולת מימוש תמרון עמוק.

1 הפרק נכתב בהובלת רועי תמיר ומכיל תובנות ותרומות מכלל עמיתי המחקר בפרויקט.

השלכות ההשתנות

בין מדינות היה מי גָּבַר, במלחמה מול צבאות טרור, גודל הפרש משחק תפקיד חשוב מאוד בשל האיסימטריה ביכולות ובתודעה.³

השינויים בתפיסת הביטחון בשלושת העשורים האחרונים התבטאו בעיצוב בניין הכוח של צה"ל ובאופן הפעלתו:

צבא קטן וחכם – שתי הנחות יסוד עמדו בבסיס הרצון לקיים צבא קטן וחכם. הראשונה כאמור הייתה ההנחה שלא יהיו עוד מלחמות "גדולות", לא עוד קרבות שריון בשריון, לא עוד המונים נלחמים בהמונים, לא עוד אומה נלחמת באומה, אלא מדינות הנלחמות בארגוני טרור וגרילה, ב"עימות מוגבל" שלגביו יעיל יותר כוח צבאי המאורגן בצורה "קטנה וחכמה". הנחת היסוד השנייה קשורה בטכנולוגיה שהתפתחה בקצב מעריכי (אקספוננציאלי) בעשרות השנים האחרונות, ואפשרה קיום אמצעי לחימה ומודיעין, שבעבר לא יכולנו אפילו לדמיין את קיומם. טכנולוגיות אלו יכולות להוציא לפועל משימות מבצעיות ללא "אדם בחוג", ואפילו באיכות טובה יותר. שילוב שתי הנחות אלו גרם להקטנה דרמטית של צה"ל (ובמיוחד צבא היבשה) בדגש על סגירת יחידות טנקים ואייתתעצמות באמצעים קריטיים, כגון תותחים, אמצעי הנדסה ובעיקר כלי צמ"ה, משאיות איכותיות ללוגיסטיקה קרבית, אמצעי ניווד לחי"ר ועוד.

חשיבות פחותה לגורם השטח – מתוך ההנחה של תום עידן המלחמות הגדולות, גברה הגישה הסוברת שאמצעים טכנולוגיים, מודיעין איכותי ויכולות ירי מדויקות ומשופרות מאפשרים לשלוט באויב מרחוק, ללא צורך בכיבוש של שטחי מפתח, שבעבר נדרשו להצבת תצפיות ואמצעי לחימה. נוסף על כך, נטען כי אפשר להחליש את האויב באמצעות חיסולים מדויקים והרס תשתיות ללא כיבוש שטח. כאשר אבדות האויב יגיעו למסה קריטית מסוימת, והוא יאבד את תשתיות הלחימה שלו בהשמדה מרחוק – הוא יירעע ויחדל מקיום פעולות תוקפניות נגדנו. הדבר הביא להתפתחות מדיניות הפעלת כוח שמתבססת

היחלשות רכיב ההכרעה – רכיב "ההכרעה" בתפיסת הביטחון נחלש מאוד, ותפיסת הביטחון עברה שינוי מהותי. כך ניסח זאת ב־2017 שר הביטחון לשעבר יעלון: "אני טוען שיש פה טעות קונספטואלית, משום שכשמנהלים מלחמה מול חזבאללה בלבנון, מול חמאס בעזה או מול טרור המתאבדים – אין אפשרות להשיג תמונת ניצחון. המושג של הכרעה וניצחון בסוג האיזמים שאנחנו מתמודדים איתם היום הוא שונה".² ללא דגש על הכרעה, הושמט מהפעלת הכוח התמרון הקרקעי לעומק האויב לטובת מהלומות אש מבוססות אש־מנגד לצד תמרון מינימלי, אם בכלל.

השינוי בהפעלת הכוח הביא גם לשינוי בבניין הכוח: הושם דגש הולך וגדל על מודיעין וכוח אווירי, על חשבון הכוח המתמרן היבשתי. במקביל גדל רכיב ההגנה: חומות ומחסומים אקטיביים בגבולות, מערכות יירוט כמו כיפת ברזל, קלע דוד והחץ. החיזוק של רכיב ההגנה הוסיף להחלשת רכיב ההכרעה, ו"הורדת מתח" במערכת הצבאית, לנוכח הסתמכות על מחסומים פיזיים וטכנולוגיים כגורמים מרתיעים דיים בפני פלישה. הרצי הלוי בתפקידו כמפקד פיקוד הדרום תיאר ב־2020 את עליית חשיבות ההגנה בעידן שבו אנו נמצאים:

אתגר ההגנה השתנה כי הוא מורכב יותר – האויב רותם יכולות נוספות המשרתות את התקפותיו לשטחנו, חשיבות קרב ההגנה עלתה מכיוון שהישגים התקפיים של האויב בשטחנו, הממונפים היטב מבחינה תודעתית, מקוזזים בהישגי ההתקפה שלנו. אם הרכיב הקריטי בהגדרת הניצחון במלחמה הקלאסית

2 משה יעלון, כנס 50 שנה למלחמת ששת הימים ב"יד יצחק בן צבי", 5 ליוני 2017.

3 הרצי הלוי, "הגנה רב ממדית", **בין הקטבים**, 28–30 (אוקטובר 2020), עמ' 4.

מלחמה נגד התעצמות האויב – התפיסה גרסה כי מודיעין שוטף, התרעה מספקת ואמצעי אש עוצמתיים, יוכלו למנוע מהאויב לממש את זממו כאשר יחליט. לכן ההנחה הייתה כי אין חובה לנהל מערכה רציפה ומוחלטת מול התעצמות האויב, אשר עלולה לגרור אותנו לעימות לא רצוי. המב"מ (המערכה שבין המלחמות) הוא סך המאמצים הנעשים בשגרה כדי לצמצם, לעכב ולמנוע הצטיידות של האויב באמצעי לחימה וביכולות המפירים את האיזון מול צה"ל, כל זאת באמצעות פעולות מתחת לרף המלחמה. המב"מ אפשר לצה"ל לבטא את יכולותיו הגבוהות, את תחבולותו ויצירתיותו ואת הישגיו באספקת מודיעין בזמן אמת. עם זאת, המב"מ שאב את מרבית הקשב הארגוני, והוביל לצמצום העיסוק בחלק מהתפקודים ההכרחיים לארגון כדי שיוכל לעמוד במבחן העל – מלחמה.⁵ מב"מ ומלחמה הן שתי מסגרות חשיבה שונות. המעבר ביניהן מורכב, ולא פעם מתוארת השפעת המב"מ על הגופים המרכזיים שעסקו בו ברוח זו: "אותם גופים עצמם גם חוו שחיקה של יכולות, הסטה של קשב, ואף עיוותי מציאות שתאמו לפעילות במב"מ. תופעות של העדפת הדחוף על פני החשוב, ושימוש במודיעין למלחמה לצורכי המב"מ, טשטשו את האבחנות בין המב"מ למלחמה ויצרו עיוותי תפיסה על אודות היריב".⁶ המב"מ היה לרועץ לממסד הביטחוני, אשר אף שהיה מודע לכך שאינו עוצר את ההתעצמות הרחבה של האויב – נאחז בעשייה במב"מ כהוכחה לפעולתו בנושא. כך, גם מול חמאס וגם מול חזבאללה התפתחה עמדה של הבלגה: חמאס וחזבאללה התעצמו, אך ישראל לא פעלה נגדם ישירות. ההצדקה לכך הייתה שישראל "מרתיעה" את האויב, והוא לא יעז לפתוח במלחמה כוללת נגדה הודות לעליונות הטכנולוגית שלה. היא גם מונעת את סגירת הפער האיכותי, באמצעות

על חיל האוויר ולא על תמרון קרקעי. מלחמת לבנון השנייה הייתה דוגמה למימוש התפיסה – עיקר הפעולה נעשה על ידי חיל האוויר והפעולה הקרקעית הייתה מינורית. בסבבי הלחימה בעזה עד למלחמת חרבות ברזל, המיקוד היה בהפצצות מדויקות ובמגננה מבוססת טכנולוגיה. דוגמה לכך אפשר לראות בניתוח של מרידור ואלדדי ב־2018 למסמך תפיסת הביטחון של ישראל שכתבה ועדת מרידור כעשור קודם לכן:

הדוקטרינה הצבאית ההתקפית נשארת בתוקפה, אך משקל הכובד עבר בה מתמרון קרקעי נרחב בשטח האויב להפעלת אש מנגד מדויקת (משטחנו ככל האפשר) ולמהלכים קרקעיים מוגבלים. השינוי הזה חיוני בעיקר בשל הצורך להפחית את השחיקה של כוחותינו ולהתחשב בשיקולים מדיניים לפני שנעשה מהלך קרקעי לשטח האויב – אם יש צורך במהלך משלים כזה. השינוי הזה מתאפשר במידה רבה עקב ההתפתחות הטכנולוגית בשדה הקרב.⁴

התמרון הקרקעי במלחמת חרבות ברזל בעזה ובלבנון, הוכיח חד־משמעית את חשיבותו ואת יעילותו בהשמדת אויב, בחשיפת אמל"ח ובהרס תשתיות אויב

התמרון הקרקעי במלחמת חרבות ברזל בעזה ובלבנון, הוכיח חד־משמעית את חשיבותו ואת יעילותו בהשמדת אויב, בחשיפת אמל"ח ובהרס תשתיות אויב.

4 דן מרידור ורון אלדדי, "תפיסת הביטחון של ישראל, דו"ח הוועדה לגיבוש תפיסת הביטחון (ועדת מרידור) ובחינתו בחלופי עשור", INSS, 2018, עמ' 21.

5 ראו דנה פרייזלר־סוויירי, "המעבר מהמב"מ למלחמת 'חרבות ברזל'", **בין הקטבים**, 41, עמ' 13–28 (זמין גם באתר האינטרנט של כתב העת).

6 שם.

חדשים חל בראשית שנות התשעים וקיבל ביטוי בתוכנית המתאר הארצית המשולבת, לבנייה, לפיתוח ולקליטת עלייה, תמ"א 35 והנחיית היועץ המשפטי לממשלה משנת 2004 (1800-1). רק מספר זעום של יישובים הוקם מאז שלא לצורך מיוחד (קליטת מפוני גוש קטיף, יישובי קבע לבדואים וכו').

התוצאה: יצירת טבעת האש המאיימת על קיום מדינת ישראל

התוצאה הייתה התפתחותם של איומים בהכוונתה של איראן על מדינת ישראל במעגלים קרובים ורחוקים. חזבאללה, חמאס, מיליציות שיעיות בעיראק ובסוריה, החות'ים בתימן, כל אלה הלכו והתעצמו ברמות שונות ויצרו למען איראן טבעת אש המאיימת על מדינת ישראל. הדוגמה הברורה ביותר לכך היא ארגון חזבאללה, שחרף שלושים שנה של ניסיונות ישראלים לשחוק את יכולותיו ולהשיג הרתעה (עד למלחמת חרבות ברזל), בפועל ומתוך תפיסה אידיאולוגית ודתית עמוקה של "ריצה למרחקים ארוכים" הלך ובנה את כוחו לעבר עמידה ביעד הנכסף של השמדת מדינת ישראל. מול יכולת האש הישראלית האדירה העמיד הארגון מערך אש רחב ומגוון מבחינת טווח ומבחינת גודל ראשי הקרב, המסוגל לגרום לפגיעה ניכרת בעורף הישראלי; מול יכולת המודיעין והדיוק הישראלית, בנה הארגון יכולת שיגור אמל"ח מדויק מבוסס מודיעין מטרות; מול יכולת הפגיעה הישראלית במטרות אסטרטגיות בלבנון, פיתח הארגון יכולת פגיעה במטרות אסטרטגיות של מדינת ישראל (אסדות הגז כדוגמה); מול מצור ימי ישראלי על לבנון, שכלל הארגון את יכולתו להטיל מצור ימי על נמלי ישראל באמצעות הצטיידות בטילי חוף ים ארוכי טווח; מול יכולת התמרון הצה"לית לשטח לבנון, חיזק הארגון את יכולתו לבצע פעולות קרקעיות בשטח צפון ישראל. לתוצאות בניין הכוח הזה היינו עדים באופן

תקיפה יזומה של משלוחי נשק ותשתיות, אם בסוריה אם בעזה.

הימנעות ממימוש דוקטרינת בגין⁷ – בניגוד לפעולה בסוריה ובעיראק בעבר, במקרה של תוכנית הגרעין האיראנית, נמנעה ישראל בעשורים האחרונים ועד למבצע "עם כלביא" מלשמר יכולת תקיפה צבאית ולממשה. למרות התקדמות תוכנית הגרעין האיראנית והתנהלותה המתריסה של איראן כלפי פיקוח הסוכנות לאנרגיה אטומית ומדינות המערב, בחרו רוב ממשלות ישראל במהלך תקופה זו, להטיל יהבן על מאמצים בינלאומיים לעצירת התוכנית האיראנית. במשך זמן רב הסתמכה ישראל על כך שמעצמות העולם, ובראשן ארצות הברית, מחויבות למנוע מאיראן נשק גרעיני. לנוכח התגליות הראשונות של מתקני ההעשרה החשאיים בנתנז ואראכ בתחילת שנות ה-2000 סברה ההנהגה הישראלית דאז, בראשות אריאל שרון, שבניגוד לכור העיראקי שישראל הפציצה ב-1981 – במקרה האיראני מדובר באתגר שישראל לבדה תתקשה להתמודד איתו. במקום זאת, סברה הממשלה, סוגיה זו צריכה להטריד את הקהילה הבינלאומית כולה. תקוותה היחידה של ישראל, הם חשבו, טמונה בגיוס מעצמות העולם נגד השאיפות האיראניות. גישה זו נקטה גם ממשלת אולמרט.⁸ ב-2009 החל נתניהו לשנות גישה והורה למערכת הביטחון לבנות אופציה צבאית מבצעית, אך משהתחיל המו"מ על הסכם הגרעין האיראני ב-2013, ישראל הפסיקה להעמיד איום אמין ומידי על מתקני הגרעין האיראניים, ובפועל אפשרה למעצמות העולם להוביל את המהלך.

הפסקת מאמץ התיישבות בנגב, בגליל ובגבולות – משנות התשעים פסקה התיישבות להיחשב רכיב ביטחוני בתפיסת הדרג המדיני והביטחוני במדינת ישראל. המפנה במדיניות הנוגעת להקמת יישובים

7 אף שגישה זאת מעולם לא תועדה במסמך רשמי, אנו מתייחסים לגישה הישראלית שבבסיסה הרעיון של מניעה אגרסיבית מגורמי אויב מובהקים להצטייד בנשק גרעיני.

8 רפאל בן-לוי, **רק ישראל יכולה למנוע איראן גרעינית**, מכון משגב, יולי 2024.

ישראלית הגוברת. מדינת ישראל חייבת לשדד מערכות בעניין זה ולהכין עצמה לקליטה מסיבית של יהודים. בהקשר ההתיישבותי, כאמור מאז אמצע שנות התשעים, מדינת ישראל הלכה וזנחה את רעיון ההתיישבות ככלי ביטחוני. מהלך זה נבע מסיבות שונות, חלקן קשורות למניעים פוסט־ציוניים, חלקן למניעים "ירוקים" וחלקן למגמות עולמיות של ציפוף אוכלוסייה באזורים אורבאניים מוגדרים. מדינת ישראל צריכה לחדש מדיניות התיישבותית חכמה שתשרת את הצרכים הביטחוניים בגליל, בנגב, בערבה, בבקעת הירדן וביהודה ושומרון ותחזק אזורים אלה.

ברחבי העולם מתנהלים ברצף וללא הרף עימותים צבאיים בכל טווחי העצימות האפשרית, והמלחמות הגדולות לא תמו מעולם

ראייה של מאבק מתמשך בעצימות משתנה – בניגוד לתפילה לסוף עידן המלחמות, לדאבוננו מלחמות ממשיכות להתרחש מסביב לגלובוס ללא הפסקה. דוגמה לכך ראינו בצורה ברורה במלחמת רוסיה-אוקראינה, אך למביטים בעיניים פקוחות לא נדרשה הוכחה זו. ברחבי העולם מתנהלים ברצף וללא הרף עימותים צבאיים בכל טווחי העצימות האפשרית, והמלחמות הגדולות לא תמו מעולם. יש להבין שאנו נמצאים במאבק מתמשך של למעלה ממאה שנים עם שכנינו. השחקנים הפועלים נגד מדינת ישראל מתחלפים אחת לכמה שנים וכן סגנון הלחימה ועצימותה; אך ביסוד הדברים, האויבים שאינם רוצים במדינת ישראל במזרח התיכון לא שינו את כוונתם, ורק השיטה מתחלפת בהתאם לחוזקות ולחולשות שהם מזהים מולם. הם הולכים ומתעצמים, וברגע שיבחינו בחולשה מצידנו יתקפו במלוא העוצמה, עד כדי מלחמה שתדרוש את כל עוצמות צה"ל, ביבשה, באוויר ובים.

נגזרת של ראיית המאבק המתמשך בעיני האויב, היא שתוצאות קרב כזה או אחר נתפסות אצלו במבט ארוך טווח. הרג אזרחיו או לוחמיו, הרס תשתיותיו

חלקי אך כואב מאז 8 באוקטובר 2023 ולמשך שנה ויותר. נכון לזמן כתיבת מסמך זה, הצליח צה"ל לשחוק באופן חסר תקדים חלק ניכר מהיכולות של הארגון, לחסל את הנהגתו המדינית והצבאית ולהחלישו במידה ניכרת.

הדרך לתיקון: עיקרי השינוי הנדרש לתפיסת הביטחון

אירועי שבעה באוקטובר ומלחמת חרבות ברזל, מחייבים הסתכלות בוחנת על מקורות תפיסת הביטחון הישראלית והרעיונות שבבסיסם כפי שהוצג בפרק הקודם. כמו כן אנו נדרשים להבין את הסיבות שהביאו להשתנות תפיסת הביטחון בשלושים השנים האחרונות ואת השלכות השינוי על מצבה האסטרטגי והביטחוני של מדינת ישראל כפי שהוצג בפרק זה. מתוך התבוננות זאת, תתאפשר הנחת התשתית התפיסתית והמעשית לתפיסת ביטחון מדויקת, נכונה ורלוונטית לאתגרי מדינת ישראל שנים קדימה. בחלק זה, נציג בתמצית את הנחות היסוד ועיקרי השינוי הנדרש:

חזרה ליסודות הציונות – בסיס חזונם של דור מקימי המדינה הוא הציונות. הציונות לא החלה ב־1948 והיא נשענת על מסורת ארוכת שנים של מבשרי הציונות בדורות השונים. תפיסת הביטחון של ישראל התהוותה בראשיתה סביב המעשה הציוני שהכיל, בין השאר, שלושה עוגנים מעשיים מרכזיים: ביטחון, התיישבות ועלייה. במימוש יסודות אלה גלום הפוטנציאל שאמור לשדר לאויבינו שאנחנו לא מתכוונים לוותר על מימוש החזון הציוני. בשנות התשעים חוותה ישראל גל עלייה רחב היקף ממדינות חבר העמים שהזניק באחת את מספר היהודים במדינה. היערכות לקליטה ועידוד עלייה של יהודים מכל העולם – נעשו יותר מרלוונטיים בשנים האחרונות, במיוחד לאור המלחמה והשפעתה בעולם והתרחבות האנטישמיות.

בהקשר זה, יש לציין את הגידול הניכר של האוכלוסייה המוסלמית באירופה ובארה"ב ואת השפעתה האנטי

תוך צמצום התלות בארה"ב מחד גיסא ושמירה על היחסים האסטרטגיים מולה מאידך גיסא.

כיבוש שטח וגבולות בני הגנה – היכולת לכבוש שטח ולהחזיק בו, חייבת להיות חלק מסל הכלים הצבאיים והמדיניים של ישראל. זאת סוגיה צבאית פרקטית – החזקת שטחי מפתח או שטחים שולטים כדי להסיר איום מעל אזרחי מדינת ישראל וצבאה או להרחיקו. בסוגיה זו, גודל השטח שנידרש להחזיק (קילומטרים בודדים או עשרות קילומטרים) ומשך הזמן שעלינו להחזיק בו (חודשים בודדים או עשרות שנים), הם גזרת של האיום שמציב מולנו האויב.

לצורך הצבאי לכבוש ולהחזיק בשטח סיבות מספר, אך הוא מקבל משנה תוקף בעימות שעימו מתמודדת מדינת ישראל בשנים האחרונות. עיקר האיום על מדינת ישראל כיום במעגל הראשון, הוא אויב הפועל במאפייני גרילה וטרור, המתחבא בחסות האוכלוסייה, ואינו בוחל באמצעים המסכנים את אזרחיו. מכיוון שכך, ברגע שהוא חש מאיום הוא יכול לבחור שלא להילחם. הוא אפילו איננו צריך להסתתר, די לו שיפשוט את מדיו ויחביא את נשקו. מכיוון שהאויב יודע שהחזקת שטח איננה חלק מסל האמצעים שמפעיל צה"ל, הוא איננו חושש לאובדן שטח. משכך, כמעט אין לו מגבלת זמן, והוא אף פעם לא חייב להילחם, ולכן גם לעולם לא יפסיד. מלחמת חרבות ברזל טרם הסתיימה, אולם האופן שבו תסתיים ישפיע על סוגיה זאת (איך יראו הגבולות והנוכחות הצה"לית בעזה, בסוריה ובלבנון).

מדיניות מניעת התפתחות האיום – המצב שבו אויבי ישראל או גורמים אחרים המאיימים להילחם בישראל ולהשמדה בונים את כוחם לכדי בעיה אסטרטגית, הוא בלתי נסבל, בעיקר כאשר הם יושבים על גבולות ישראל. גם אם האיום לא קיים בטווח הקצר, "הכלתו" תביא לכך שהמפגש איתו בטווח הבינוני או הארוך, יהיה קשה להתמודדות לאיך שיעור ומחיריו יהיו כבדים עשרות מונים. על ישראל לאחוז במדיניות פרו־אקטיבית בהתמודדות עם איומים בהתהוותם הראשונית. בהקשר זה יש ליצור

ועוד, אינם נמדדים רק בהקשר הקרב הנוכחי, אלא כחלק ממאבק רב־שנים, שלטובתו גם תשלום מחיר כבד בקרב עשוי להיות כדאי אם הוא יחליש את מדינת ישראל לאורך השנים.

שורשי המאבק – הנחת עבודה אסטרטגית היא שהאויב רוצה **להשמיד** אותנו מסיבות שורשיות, **תרבותיות ודתיות**. הבנה זו קריטית, מכיוון שאם נניח שהאויב תוקף אותנו בעקבות מצוקה כלכלית או חברתית, נאמין כי סיוע כלכלי יימנע ממנו את הרצון והצורך להילחם בנו. אך אם הנחת העבודה היא כי האויב תוקף את מדינת ישראל מסיבה דתית או תרבותית ורוצה להשמיד אותה, נבין כי סיוע כלכלי לא יבטל את הרצון להילחם בה, אלא יאפשר לאויב לבנות את כוחו כדי להשמדה. **נדרשת תפיסה ערכית ברורה: יש אויב, והוא שואף להשמידנו. רק מתוך מניע ערכי תמצא ישראל את הרצון והמשאבים למאבק נגד אויביה.**

הדגשת ההכרעה, היוזמה והניצחון בראש סדר העדיפות – בניגוד לתפיסה הקיימת הנשענת על אדני ההתגוננות, הפעולה מנגד, ההשפעה והמניעה; על תפיסת הביטחון המעודכנת להציב את המשקל הסגולי הגדול ביותר על רעיון ההכרעה והניצחון במפגש עם האויב. סיום לחימה בהכרעה ולא ביצירת רצף של סבבים. על ישראל לאמץ גישה **התקפית יוזמת** ולא הגנתית. היוזמה צריכה להיות מהירה ככל האפשר, **בניגוד לגישת ההכלה.**

עצמאות ביטחונית – ביטחוננו **בידינו** ככל האפשר. נגן בעצמנו על עצמנו. **נשתדל לבנות יכולת עמידה עצמאית** בתחומי ייצור **אמל"ח ומלאים לשעת חירום**. יכולת עמידה זו לא תוכל לבוא אך ורק מייצור עצמי (הדבר כמעט לא אפשרי כיום, בעולם הכלכלי המבוזר). אך אפשר לפעול **להגדלת מלאים** חיוניים, הגדלת קווי ייצור לאמצעים קריטיים, וגיוון מקורות האספקה כדי לא להיות תלויים בגורם בינלאומי אחד, שעלול לקטוע את שרשרת האספקה למדינת ישראל בזמן חירום. כפועל יוצא מכך נראה קידום של יציבות אסטרטגית עצמאית וכלכלה איתנה

בכמה חזיתות במקביל, וכנראה גם במעגלים שונים במקביל (מעגל פנים, מעגל ראשון – כמה מדינות בגבולות, מעגל שני ושלישי – כמה מדינות בעומק).

בניית הגמישות להתמודדות עם תרחישי קיצון ושיפורה – תפיסת ביטחון ראויה, מחייבת תפיסת השקעה ופיזור משאבים המאזנים בכנות בין היכולת להתמודד ולהתאושש מהתמשות התרחיש הגרוע ביותר לבין בניין כוח ותפעול מאמצים לתרחישים הסבירים.

**לא רק המורתע צריך אפוא להאמין
שהאיום אמיתי והמרתיע עלול
לממשו, אלא המרתיע עצמו, צריך
להיות משוכנע בכך שתהיה לו
נחישות ההחלטה והעוז לממש את
האיום בבוא השעה**

הרתעה אמינה – מושג ההרתעה הוא חמקמק וקשה לאבחון. הדגש בהרתעה הוא על אמינותה. ולכן צריך לפעול לאורן של שתי תובנות יסוד, האחת: "לא רק המורתע צריך אפוא להאמין שהאיום אמיתי והמרתיע עלול לממשו, אלא המרתיע עצמו, צריך להיות משוכנע בכך שתהיה לו נחישות ההחלטה והעוז לממש את האיום בבוא השעה"⁹. והשנייה: "ככל שכוחה של מדינה גדל, כך גדלה ההרתעה שלה כלפי מדינות אחרות... אבל גם ההפך הוא הנכון. גם כשנדמה שכוחה הצבאי של מדינה נשאר כשהיה, בפועל הוא יורד אם הרתיעה כלפיה והכבוד כלפיה יורדים. מצב זה נפוץ במיוחד כאשר מדינה נתפסת כלא מוכנה להשתמש בכוחה הצבאי"¹⁰.

תפיסת ביטחון (המגובה במדיניות הולמת) המבוססת על פעולה לשינוי המצב האסטרטגי לטובה, ולא על עקרון "פעולה לשם הרווחת זמן ודחיית החלטה". יש לזכור כי הגדרה מרכזית של המב"מ (כהופעתה במסמכי תפיסה שונים בעשורים האחרונים) כצמצום התעצמות האויב או מניעתו מלעבור סף בלתי הפיך, כדי להרחיק את המלחמה הבאה – כל זאת מתחת לסף המלחמה – היא פרדוקס.

גיוון יכולות אסטרטגיות וצמצום הריכוזיות המטכ"לית – אתגרי המלחמה המודרנית מוצפת הטכנולוגיה ומאפייני היכולת של אויבנו, מחייבים בחינה כנה להרחבה ולגיוון של יתירות אסטרטגית חליפית ליכולת האש של חיל האוויר (כגון: טק"ק, כטב"מ וחימוש משוטט), תלות בסנסורים מודיעיניים סיגינטיים ומבוססי סייבר ועוד. כמו כן יש לבסס יכולת פעולה שלמה ועצמאית ככל האפשר לכוחות היבשה בדגש על היחידות המתמרנות.

כוח צבאי המאפשר לחימה רבי-זירתית במקביל ובכללו צורך בתמרון עמוק ורחב – מתוך הבנה, שאין אנו נלחמים בטרוריסטים שאפשר לחסל באמצעים מעטים יחסית בלבד, אלא בארגונים מדינתיים או כאלו הנתמכים במדינות ולעיתים אף במעצמות אזוריות או עולמיות – מובן כי אי אפשר להסתפק בצבא קטן וחכם שישרת את הצורך בכל סוגי העימותים שאליהם נדרש כמדינה. כדי להכריע אויב שהתעצם מעבר לגבול ומאיים בטילים, ברקטות ואף בכוחות מתמרנים, יש לעיתים צורך בתמרון קרקעי נרחב להשמדת האויב ולהכרעת המדינה התומכת בו. מעבר לכך, הכוח הצבאי צריך לאפשר התמודדות יעילה

9 יהושפט הרכבי, **מלחמה ואסטרטגיה**, הוצאת מערכות, משרד הביטחון, 1992, עמ' 222.
10 דונלד קגן, **שורשי המלחמה והדרכים לשמירה על השלום**, הוצאת סלע מאיר, 2021, עמ' 19.